

ИЗАЗОВИ И ДИЛЕМЕ У ПОЛИТИЧКОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ

УДК 331.105.44:32

Српска политичка мисао

број 2/2017.

Прегледни

год. 24. vol. 56.

рад

стр. 193-208.

Александар Милосављевић

Београд

Предраг Терзић

Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКА ФУНКЦИЈА СИНДИКАТА: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И ПРАКТИЧНА ДИМЕНЗИЈА

Сажетак

Предмет рада представља покушај теоријског и практичног одређење политичке функција савремених синдиката како би се показало да су итекако упућени на политику. У раду се заступа став да су савремени синдикати политички актер и да њихова политичка функција представља инструмент регулације њиховог односа са политичким системом. Делотворност и практична операционализација политичке функције синдиката двоструко су условљени историјским наслеђем, али и институционалном конфигурацијом актуелног политичког контекста, као и тренутном констелацијом политичке моћи. Доступни модели политичког утицаја представљају тековину досадашњег развоја односа синдиката са политичким партијама и политичким системом у целини чија

примењивост зависи од капацитета синдиката и институционалног контекста њиховог деловања. У раду се указује на то да синдикати у Србији у својим документима препознају важност остваривања утицаја на јавне политике. Истовремено, немоћни су у реализацији тог циља, независно од изабраног модела политичког утицаја.

Кључне речи: синдикат, политика, функција, систем, процес

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА – ОПШТЕ ТЕОРИЈСКО И ПРАКТИЧНО УОБЛИЧАВАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ ФУНКЦИЈЕ СИНДИКАТА

Предмет рада, политичка функција синдиката, смештен је у шире напонско поље односа синдиката и политике. Ова релација, још од зоре синдикализма, изазива бројне теоријске контроверзе, као и расцепе унутар самог радништва. Каква је природа политичке функције синдиката? Да ли и на који начин синдикати требају да узму учешће у политици? Од чега уопште зависи успех једног таквог подухвата?

Ово су само нека од питања чија актуелност ни данас не јењава. Не сме се изгубити из вида ни то да је укупна друштвена моћ синдиката данас у опадању. Бројни теоретичари, осврћући се на праксу синдикалног деловања, покушавају да изнађу примењиве моделе за њихову ревитализације како би синдикати поново били релевантни протагонисти друштвених збивања. Такође, питање стратешког позиционирања синдиката у привредним системима капиталистичких земаља доводи их директно или индиректно у релацију са светом политике.

Политичка функција синдиката је кључно место укрштања синдиката и политике. Њен смисао је да успостави балансирани однос синдиката са политичким системом уз посредујућу улогу политичког процеса чији синдикати постају актер. Операционализација политичке функције двоструко је детерминисана историјским наслеђем и актуелним институционалним контекстом. Ако је политика централна регулаторна сфера онда је јасна потреба одређења сваког релевантног друштвеног актера (па и самих синдиката) према њој. У антидемократским системима још је јаснија њихова улога. Синдикати су, такође, одиграли важну улогу у демократској транзицији многих земаља.¹⁾ Политичка функција синдиката демонстрира њихово активно опредељење да не буду само

1) Видети у: Хуан Линц, Алфред Степан, *Демократска транзиција и консолидација*, Филип Вишњић, Београд, 1998.

неми посматрачи и објекти политичког процеса. Напротив, заузимањем јасне проактивне позиције они настоје да утичу на неке од стратешких политичких одлука које свакако имају далекосежни значај за развој неке земље. Управљање токовима транзиције и посебно одређење њене социјалне цене важна су политичка питања. Међутим, никако се не сме изгубити из вида један важан предуслов о коме су до сада писали бројни страни и домаћи аутори, а у вези ангажмана синдиката у пољу политике. Пре свега, мора задржати итекако висок степен своје аутентичности, као и аутономије. У супротном, долази у ситуацију да буде инструментализован од стране политичке елите што последично урушава његов укупни друштвени углед и легитимитет.

Шта је то политичка одлука? Каква је њена природа? Узмимо за пример усвајање државног буџета. То је више него ишта политичко питање. УГС *НЕЗАВИСНОСТ* у свом документу „*Социјални пакт о изласку из кризе, запошљавању и развоју*“ објављеном пред изборе у мају 2012. године, као један од макроекономских циљева будуће Владе наводе циљану стопу буџетског дефицита.

Објашњење различитог успеха синдиката у реализацији политичке функције утемељено је у дивергентним историјским путањама развоја капитализма и синдикализма што посебно долази до изражаја на релацији Западна-Источна Европа. Степен синдикалне политизације и милитантности различито је мапиран широм Европе.

Претходно одређење савремених синдиката и политике, као и природе њиховог међуодноса представља услов бољег разумевања политичке функције синдиката.

У овом уводном делу, из методолошких разлога, треба најпре: 1) дефинисати шта је то савремени синдикат, каква је његова најопштије схваћена политичка функција, као и њена корелација са осталим синдикалним функцијама; 2) одредити савремени појам политике, али и расветлити политичку димензију односно политички карактер многих одлука које се односе и на делокруг рада синдиката; 3) аналитички утврдити природу међуодноса политике и синдиката сагледаног кроз допринос синдиката успостављању и очувању демократског политичког поретка.

1) Посматрано у широј историјској перспективи, још од захуктавања индустријске револуције и капитализма уопште, улога синдиката у тоталитету друштвено-политичких односа остала је углавном непромењена. Најопштије формулисано, њихова основна мисија састоји се у сабирању расутих енергија и јачању друштвене

моћи радништва.²⁾ Политичка функција синдиката има своје место поред пет осталих функција: заштита и унапређење економских и социјалних интереса запослених; функција учешћа синдиката у управљању привредом; синдикално предузетништво и функција информисања, образовања и акционог тренинга чланства.³⁾ Када је реч о њеној корелацији са осталим синдикалним функцијама она је најчешће таква да се она јавља углавном као допуна основне заштитне функције синдиката у условима регулативне улоге политичког система.⁴⁾ Дарко Маринковић подсећа да су синдикати још од свог настанка остваривали политичку функцију, а такав став образлаже историјским податком да су најрадикалнији облици радничког и синдикалног протеста у првим фазама синдикалног покрета имали и политички карактер и слали одређене политичке поруке.⁵⁾

Суштински је важно разумети чињеницу да су савремени синдикати истовремено, по својој природи, интересне организације и актери цивилног друштва.

Дефинисање синдиката као интересних организација је почетни корак у теоријском уобличавању њиховог савременог идентитета и политичке функције. Од велике је користи запажање Вукашина Павловића да је за синдикат, као и његово деловање уопште, важно инсистирање на интересима.⁶⁾ Такође, синдикати представљају једну од најважнијих организација цивилног друштва.⁷⁾

Фундаментално теоријско упориште свих покушаја одбране постојања и улоге синдиката у савременом друштву и то из позиције демократског политичког дискурса је *неоплуралистички приступ*. Нови плурализам је, у односу на класични, донео неке новине у промишљању савремених демократских уређења: (1) полиархијски модел државе и демократије; (2) друштвени покрети су главни носиоци друштвених промена и најшири облик социјалног

2) Зоран Стојиљковић, *Огледи из политичке социологије савременог друштва*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 397-467.

3) Исто.

4) Исто, стр. 430.

5) Дарко Маринковић, „Синдикати између сциле и харибде политике“, у зборнику: *Синдикати и политика* (приредили: Срећко Михаиловић, Зоран Стојиљковић), Службени гласник, Београд, 2012, стр. 151.

6) Вукашин Павловић, *Цивилно друштво и демократија*, Удружење за политичке науке Србије и Црне Горе – Чигоја штампа – Грађанске иницијативе – Факултет политичких наука, Београд, 2004, стр. 248.

7) Видети: Марк Хауард, *Слабост цивилног друштва у посткомунистичкој Европи*, Грађанске иницијативе, Београд, 2008.

учења; (3) нови концепт цивилног друштва са становишта увећања социјалног капитала; (4) централне институције државе губе доминантну улогу у дефинисању различитих јавних политика; (5) мултикултурализам.⁸⁾ Децентрализација процеса утврђивања окоснице јавних политика постаје шанса за синдикат да узме учешће у овом процесу сразмерно својим укупним капацитетима.

2) Савремени појам политике, посебно када се стекне увид у њене основе функције, обезбеђује довољно теоријске аргументације у прилог оправданости постојања политичке функције синдиката. Политика данас представља специфичну централну, регулативну и интегративну сферу друштва, а неке од њених функција су управљање конфликтима око расподеле и алокације јавних добара, усмеравање осталих друштвених сфера и развоја итд.⁹⁾ Економија је важна друштвена сфера којом управља политика. У њену структуру се убрајају индустријски односи и тржиште рада што су истовремено неке од најважнијих тематских области деловања синдиката.

Како примећује Срећко Михаиловић, одлуке о условима рада су политичке одлуке јер синдикати, преговарајући са капиталистима и државом, учествују у доношењу политичких одлука.¹⁰⁾ Политичка димензија многих важних стратешких одлука, попут правца друштвеног развоја, намеће синдикатима потребу да остваре изврстан степен утицаја на политику. Дарко Маринковић нас притом информисе да су историја и пракса синдикалног организовања потврдиле да је синдикат не само економска већ и политичка организација, да су циљеви синдикалне борбе, поред осталог и политички циљеви и да ефикасно остваривање улоге синдиката подразумева и његову активну улогу у политичком животу.¹¹⁾

Свет политике је недвосмислено одиграо важну улогу у процесу развоја синдиката, њиховог идеолошког профилисања,

8) Вукашин Павловић, „Држава и демократија“, у зборнику: *Савремена држава – структура и социјалне функције* (приредили: Вукашин Павловић, Зоран Стојиљковић), Konrad Adenauer Stiftung – Факултет политичких наука, Београд, 2010, стр. 25-28.

9) Видети у: Душан Павловић, „Рационалност и политика: један могући начин извођења концепта политике“, *Политичке перспективе*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду – Факултет политичких знаности Универзитета у Загребу – Удружење за политичке науке Србије, Београд, 2011, бр. 2, стр. 63-89., и: Дарко Маринковић, „Синдикати између силе и харибе политике“, нав. дело, стр. 148.

10) Срећко Михаиловић, „Политизација vs маргинализација синдиката“, у зборнику: *Синдикати и политика* (приредили: Срећко Михаиловић, Зоран Стојиљковић), Службени гласник, Београд, 2012, стр. 7.

11) Дарко Маринковић, „Штракови“, у зборнику: *Синдикат и друштво у транзицији* (приредио: Дарко Маринковић), Институт за политичке студије, Београд, 1995, стр. 243.

политизације, међусобних подела, избора одговарајуће стратегије деловања. Како лепо запажа Зоран Стојиљковић, у основи унутар синдикалних подела је најчешће различито поимање разлога за или против и практично одређење канала и инструмената остваривања утицаја синдиката на политику.¹²⁾

Поједини истраживачи кандидују политичку активност синдиката као једну од стратегија ревитализације њихове опадајуће моћи.¹³⁾ Политичка функција се условно може перципирати у ужем (искључиво економском) и знатно ширем смислу (питања од општег друштвеног значаја) чиме синдикати остају трајно између области индустријских односа и политике.¹⁴⁾

Однос синдиката и демократије је такав да једино демократски политички поредак обезбеђује синдикатима реалну институционалну могућност да аутономно и без бојазни од прогона од стране власти обављају све своје функције. У функционисању савремених демократија синдикати фигурирају као репрезенти интереса запослених посебно када се ради о земљама са релативно стабилним и очуваним корпоративним институционалним аранжманом. Важност синдиката за демократски политички поредак огледа се у томе што су они, пре свега, генератори социјалне кохезије и партиципације, амортизери друштвених конфликта и институционална брана социјалној демагогији и популизму.¹⁵⁾

Из свега изложеног јасно је да синдикати ни на који начин не могу бити одвојени од света политике кроз заузимање неутралног става. Њихов историјски развој, као и диктат савременог тренутка неумољиво их упућују на политику.

Неретко се у академским расправама теза о важности политичког ангажмана синдиката аргуентује са позиције историјске чињенице развоја политичког синдикализма у западноевропским земљама. Међутим, такав аргуент у целости није примењив на источноевропске (посткомунистичке) синдикате управо због раз-

12) Зоран Стојиљковић, „Синдикати и политика“, у зборнику: *Синдикати Србије – од сукоба ка сарадњи* (приредио: Срећко Михаиловић), Центар за социјалне и демократске студије – Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2001, стр. 11.

13) Carola Frege, Richard Kelly, “Union Revitalization Strategies in Comparative Perspective”, *European Journal of Industrial Relations*, Sage Publications, Volume 9, Number 1, 2003, стр. 9-10.

14) Richard Hyman, Rebecca Gumbrell-McCormick, “Trade unions, politics and parties: is a new configuration possible?”, *Transfer: European Review of Labour and Research*, 16(3), 2010, стр. 327.

15) Видети: Вукашин Павловић, *Цивилно друштво и демократија*, нав. дело, стр. 241-264., и: Зоран Стојиљковић, *Огледи из политичке социологије савременог друштва*, нав. дело, стр. 397-467.

личитих путања развоја капитализма и синдикализма у Западној Европи и Источној Европи. Исцртавање различите конфигурације односа синдиката са политичким партијама (левим и десним) то додатно потврђује. У том смислу, целисходније је можда аргументацију у корист сагледавања важности политичке функције синдиката у транзиционим земљама попут Србије базирати на неоплуралистичком приступу и теоријски јасно уобличеној дихотомији цивилно друштво-држава. Транзициони контекст демократских реформи препун је изазова који захтевају релевантне протагонисте политичког процеса који би дошли из поља цивилног друштва, а то су управо синдикати.

Тиме је заокружена теоријска аргументација у прилог оправданости политичке функције синдиката.

2. ИСТОРИЈСКО НАСЛЕЂЕ – ИЗВОР И ДЕТЕРМИНАНТА ПОЛИТИЧКЕ ФУНКЦИЈЕ СИНДИКАТА

Теоријско одређење синдиката, које је проистекло из целовито уобличене анализе динамике комплексних друштвено-економских процеса са нагласком на историјској димензији развоја синдикализма, представља непресушно „врело“ и његове политичке функције. На другој страни, значај историје, њене контекстуализације, као и тековина за деловање савремених синдиката огледа се у како академској тако и лаичкој перцепцији различитих перформанси њихових акција и успеха у остваривању своје основне мисије – унапређењу укупног положаја запослених.

Изворно, теоријски и методолошки темељи политичке функције синдиката постављени су у оквиру економске теорије односно у кључним расправама које се односе на њихову природу и улогу у друштву. Конкретније, кључне академске дебате су се водиле око тога да ли су синдикати, поред тога што су економски, истовремено и политички актер. Почев од XIX века, у економској науци су се развила два различита приступа синдикатима, ортодоксни и институционално-политички.¹⁶⁾ Док се ортодоксни (неокласични) ослањао на микроекономску анализу и математичку економску методологију, дотле је институционално-политички приступ наглашавао важност социолошке, политиколошке и психолошке

16) Видети: Stavros A. Drakopoulos, Ioannis Katselidis, „The Development of Trade Union theory and Mainstream Economic Methodology“, *MPRA Paper* No. 39239, Internet, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/39239/1/MPRA_paper_39239.pdf, 10/04/2015.

димензије у економској анализи синдиката.¹⁷⁾ Последично, може се закључити да је први приступ доста редукционистички и да не узима у обзир шире аспекте синдикалног деловања који су деривирани из њихове повезаности са политичко-институционалним контекстом. Треба свакако поменути и теоријски приступ „*варијетета капитализма*“ развијен у политичкој економији и који указује на постојање различитих типова капитализма.¹⁸⁾ Различите формације капитализма условљавају и стратешко позиционирање синдиката унутар њих. Главну преокупацију приступа „*варијетета капитализма*“ представља генерална улога политике на организацију економије.¹⁹⁾ Велики је допринос раних институционалиста синдикалној теорији. Он се огледа у томе што су они посматрали синдикате као део управљачких структура у индустрији и средство промоције демократије у радном односу.²⁰⁾ Продор демократије у област индустријских односа истовремено је значио буђење политичке активности синдиката. Терминолошка кованица „*индустријска демократија*“ која је и данас у употреби у друштвеним наукама то илуструје. Тематизирање природе и обима друштвене улоге синдиката води ка јаснијем увиду у важност њихове политичке функције која се на неки начин ставља на располагање целој друштвеној заједници. Индикативно, крајем XIX века (1897.) брачни пар Веб (*Sydney and Beatrice Webb*) публиковао је књигу под називом „*Индустријска демократија*“ (*Industrial Democracy*). У циљу што систематичнијег увида у развој синдикалне теорије, значајно је поменути и чувену „*Данлон-Рос дебату*“ (*Dunlop-Ross Debate*) из 1940-их година. Њени главни протагонисти били су амерички економисти Џон Данлоп (*John Dunlop*), представник неокласичне школе, и Артур Рос (*Arthur Ross*), заступник институционално-политичког приступа.²¹⁾ Када је реч о проучавању синдиката, ова дебата је означила теоријски и методолошки заокрет у главном току послератне економске мисли у корист неокласичног приступа.²²⁾ Међутим, новија кретања у оквиру економске теорије

17) Исто, стр. 2-4.

18) Peter A. Hall, Davide Soskice, *Varieties of capitalism: The Institutional foundations of comparative advantages*, Oxford University Press, New York, 2001, стр. 1-68.

19) Wolfgang Streeck, "The Sociology of Labour Markets and Trade Unions", in: *The Handbook of Economic Sociology* (eds. Neil J. Smelser, Richard Swedberg), Princeton University Press, New York, 2005, стр. 257.

20) Bruce E. Kaufman, "The Early Institutionalists on Industrial Democracy and Union Democracy", *Journal of Labour Research*, Volume XXI, Number 2, 2000, стр. 195.

21) Stavros Drakopoulos, Ioannis Katselidis, "The Development of Trade Union theory and Mainstream Economic Methodology", нав. дело, стр. 10-13.

22) Исто, стр. 21.

синдиката све више иду у правцу критике ортодоксног и ре-евалуације Росовог, институционалног приступа.²³⁾ У исто време, расло је интересовање политичке науке за проучавање синдиката. Нарочито након Другог светског рата они су постали интересантна област истраживања и за политикологе. Један од пионира политичке социологије, Сејмур Мартин Липсет (*Seymour Martin Lipset*) проучавао је синдикате као политичке организације друштвених група у оквиру модерних нација-држава значајне због свог доприноса њиховој демократизацији и трансформацији у демократске државе благостања.²⁴⁾ У његовом познатом делу „*Политички човек: друштвене основе политике*“ (*Political Man: The Social Basis of Politics*) анализа синдиката заузима значајно место.

Политички утицај синдиката је историјски обликована варијабла која се различито испољава у свакој од земаља. У прилог таквом ставу свакако треба поменути немачког социолога Ебингхауза (*Bernhard Ebbinghaus*) и његову типологију европског „*политичког синдикализма*“ који укључује: лабуристички синдикализам у Великој Британији и Ирској; солидаристички синдикализам у Шведској и Норвешкој; сегментирани синдикализам у Холандији, Белгији и Швајцарској; поларизовани синдикализам у Француској и Италији; инклузивни синдикализам карактеристичан за Немачку и Аустрију након Другог светског рата. Модели су, према речима овог аутора, уткани у одређену друштвену структуру и пратећу институционализовану мрежу међуорганизацијских односа.²⁵⁾ Ово истраживање је корисно због илустрације мозаичности појавних облика практиковања политичке функције синдиката. Синдикати данас имају различите односе са партијама, а посебно са својим традиционалним савезницима, социјалдемократским партијама. Дивергентна је историјска путања развоја односа синдиката и социјалдемократских партија у Западној и Источној Европи. Данас је потребно ревитализовати њихов однос кроз поновну изградњу узајамног поверења у Западној Европи, док је у Источној тек потребно изградити једно такво поверење.²⁶⁾

23) Исто, стр. 18-21.

24) Wolfgang Streeck, “The Sociology of Labour Markets and Trade Unions“, нав. дело, стр. 250.

25) Bernhard Ebbinghaus, “The Siamese Twins: Citizenship, Cleavage formation, and Party-Union Relations in Western Europe“, *International Review of Social History* 40, Supplement 3, 1995, стр. 51-89.

26) Александар Милосављевић, „Ревитализација савремених односа европских социјалдемократских партија и синдиката“, у зборнику: *Левица у посткризном контексту* (приредио: Зоран Стојиљковић), Факултет политичких наука - Центар за демократију – Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2013, стр. 67.

3. ПРАКТИЧНА ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ПОЛИТИЧКЕ ФУНКЦИЈЕ СИНДИКАТА – КАНАЛИ УТИЦАЈА

Досадашња пракса синдиката у борби за основне циљеве продукovala је неколико различитих механизма реализације њихове политичке функције чија је примењивост детерминисана 1) капацитетом синдиката; 2) укупним институционалним контекстом њиховог деловања.

Постоје два основна и неколико прелазних модела реализације политичке функције синдиката: 1) изборно-политички модел; 2) модел институционалне, интересно политичке репрезентације.²⁷⁾

Суштинску разлику представља чињеница што први модел у фокус ставља релацију синдиката и политичких партија.

Изборно-политички модел, може бити реализован на три начина: 1) равноправни однос синдиката и политичких партија успостављен путем уговорне сарадње; 2) модел трансмисије који подразумева да синдикат делује под окриљем странке; 3) формирање сопственог политичког крила или странке.²⁸⁾ У односу на овај, постоје и два „прелазна модела“: 1) постојање страначких фракција унутар јединственог синдиката; 2) једнократна подршка политичким странкама која је условљена прихватањем синдикалних захтева.²⁹⁾

Други основни модел путем кога синдикати могу реализовати своју политичку функцију тиче се њихове интересно-политичке репрезентације и доводи их у директну везу са државом. То је: 1) пракса партиципације представника синдиката у раду одбора и радних тела Владе и Парламента; 2) постојање тела за вођење трипартитног или мултипартитног социјалног дијалога.³⁰⁾

Институционални рељеф политичког система са пратећим обрасцем индустријских односа, политичке културе, као и укупно стање синдикалног плурализма детерминишу доступност, сврсисходност и ефикасност коришћења одређених канала поли-

27) Зоран Стојиљковић, „Партнерством до демократских промена – или осам питања о изгледима за конструисање моћи запослених и синдиката“, у зборнику: *Синдикати у медијима* (приредио: Срећко Михаиловић), Центар за развој синдикализма – Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2012, стр. 145-146.

28) Исто, стр. 145.

29) Исто.

30) Исто, стр. 146.

тичког утицаја. Неки од њих су познати деценијама (сарадња са политичким партијама), а неки су тек у повоју.

4. СИНДИКАТИ И ПОЛИТИКА У СРБИЈИ – КОНТИНУИТЕТ МАРГИНАЛИЗАЦИЈЕ

Досадашње дводеценијско искуство синдиката у Србији са политиком представља истовремено рефлексију како укупног стања у друштву тако и њихове немоћи да изграде позицију релевантног протагонисте друштвено-политичких збивања. На тај начин, они припадају ширем корпусу источноевропских синдиката. Генерално посматрано, синдикати у овом делу Европе не представљају политички утицајног друштвеног актера.³¹⁾

Изборно-политички модел политичког утицаја није донео синдикатима у Србији никакве бенефите. Напротив, они су још више маргинализовани. Политичке странке, још од рудиментарне фазе друштвено-политичке плурализације: 1) осим у сврху популистичке манипулације, нису практично показале довољно искреног сензибилитета за групацију социо-економских питања, као и оних уско везаних за делокруг рада самих синдиката; 2) покушавале су да инструментализују синдикате зарад остваривања властитих интереса освајања и одржања на власти.

Модел интересно-политичке репрезентације још једна је илустрација друштвене и политичке немоћи синдиката. Социјални дијалог никада није суштински заживео иако су институционални темељи формално одавно постављени. Бројни важни закони и даље се усвајају мимо Социјално-економског савета и синдикати стално изражавају незадовољство због тога. Одговорност државе, као најмоћнијег актера, с тим у вези је велика. Сигурно је да дефицит политичке воље управљачких елита фигурира као један од фактора објашњења тренутног стања и у директној је вези са незаинтересованошћу парламентарних странака за побољшање услова рада синдиката, на шта је већ указано. Институционални услови нису препрека ревитализацији политичке моћи синдиката, али јесу одсуство кредибилног политичког партнера и различите синдикалне стратегије политичког утицаја.

О томе како перципирају своју политичку функцију, најбоље сведоче релевантна програмска документа овдашњих највећих синдиката.

31) Видети о томе у: Romana Careja, "Are trade unions effective accounting actors", *South-East Europe Review of Labour and Social Affairs*, Issue: 04/2007, стр. 83-106.

Програм Савеза самосталних синдиката Србије (СССС) из 2010. године посвећује овој области свог деловања изван простор у тематском поглављу „Деловање према носиоцима законодавне, економске и социјалне политике“. У њему је одређен циљ утицаја на законодавну власт: „стварање институционалног оквира система рада и социјалног осигурања, како би се створио делотворан систем радних односа и социјалне сигурности запослених и обезбедио амбијент у којем ће синдикат остварити ефикаснију заштиту права запослених и чланова синдиката“.³²⁾ Инструменти реализације дефинисаног циља укључују: „упућивање иницијатива за доношење закона и других прописа, амандмана на предлоге закона, примедбе на наирте закона, учествовање у изради закона и других прописа“.³³⁾ У овом документу се каже и следеће: „поред закона из области рада и социјалне сигурности и сви остали закони који се тичу права запослених буду претходно предмет трипартитних органа и да представници савеза буду укључени од самог почетка њихове израде“.³⁴⁾ Овај цитат солидно илуструје већ поменуто незадовољство синдиката њиховим неукључивањем у законодавни процес посебно када је реч о важним законским решењима из делокруга њиховог рада.

На другој страни, пример УГС НЕЗАВИСНОСТ може послужити као илустрација синдиката са наглашеном политичком функцијом. Ово је једна од ретких синдикалних конфедерација која је на јединствен, теоријски и практичан начин уобличио политичку стратегију деловања. То се може закључити брижљивом анализом документа „Програмска платформа“ из 2011. године. Природу и практичне изворе своје политичке функције у овом синдикату објашњавају на следећи начин: „У ситуацији какву имамо данас у Србији, у којој су УГС НЕЗАВИСНОСТ принуђени да постављају и опште економске и социјалне захтеве који улазе у шири програмско-политички оквир, синдикат има још израженију политичку функцију. Имајући у виду да се шири друштвени и политички оквир у којем делују УГС НЕЗАВИСНОСТ није суштински променио, њихов утицај на партијско-политичку сцену, односно на законодавну и извршну власт, и даље остаје приоритетни елемент стратегије деловања.“³⁵⁾

Окосницу реализације политичке функције овог синдиката чине: 1) ангажовање у трипартитним телима на свим нивоима, у

32) Програм Савеза самосталних синдиката Србије, Београд, 2010.

33) Исто.

34) Исто.

35) Програмска платформа УГС НЕЗАВИСНОСТ, Београд, 2011, стр. 7.

циљу креирања, односно реализације политике економског и социјалног развоја земље; 2) лобирање код појединих посланичких група за укључивање синдиката у релевантне друштвене процесе и прихватање и уважавање синдикалних ставова; 3) деловање у Парламенту путем неформалног учешћа у раду појединих скупштинских одбора; 4) едукативне активности за чланове и руководства синдиката и осталих облика деловања цивилног друштва, у циљу оснаживања кадровских капацитета за квалитетну реализацију пројеката у области економског и социјалног развоја друштва и 5) примена свих расположивих метода синдикалне борбе које улазе у оквиру домаћег законодавства и које су усклађене са међународним нормама и конвенцијама МОП-а (протести, штрајкови).³⁶⁾

Да закључимо ово кратко излагање о односу синдиката у Србији са светом политике сагледан кроз призму њихове политичке функције. Релевантни српски синдикати, на програмском нивоу свог деловања, итекако препознају важност остваривања утицаја на процес доношења стратешких политичких одлука које имају повратно дејство на њихов рад и укупан положај запослених. Међутим, у пракси остају немоћни у реализацији тог циља без обзира за који модел политичког утицаја да се одреде.

ЛИТЕРАТУРА

- Линц Хуан, Степан Алфред, *Демократска транзиција и консолидација*, Филип Вишњић, Београд, 1998.
- Маринковић Дарко, „Штрајкови“, у зборнику: *Синдикат и друштво у транзицији* (приредио: Дарко Маринковић), Институт за политичке студије, Београд, 1995, стр. 239-256.
- Маринковић Дарко, „Синдикати између силе и харибде политике“, у зборнику: *Синдикати и политика* (приредили: Срећко Михаиловић, Зоран Стојиљковић), Службени гласник – Центар за развој синдикализма, Београд, 2012, стр. 147-158.
- Милосављевић Александар, „Ревитализација савремених односа европских социјалдемократских партија и синдиката“, у зборнику: *Левица у посткризној контексту* (приредио: Зоран Стојиљковић), Friedrich Ebert Stiftung – Факултет политичких наука – Центар за демократију, Београд, 2013, стр. 61-69.
- Михаиловић Срећко, „Политизација vs маргинализација синдиката“, у зборнику: *Синдикати и политика* (приредили: Срећко Михаиловић, Зоран Стојиљковић), Службени гласник, Београд, 2012.

36) Исто, стр. 8.

- Павловић Вукашин, *Цивилно друштво и демократија*, Удружење за политичке науке Србије и Црне Горе – Грађанске иницијативе – Факултет политичких наука – Чигоја штампа, Београд, 2004.
- Павловић Вукашин, „Држава и демократија“, у зборнику: *Савремена држава – структура и социјалне функције* (приредили: Вукашин Павловић, Зоран Стојиљковић), Konrad Adenauer Stiftung – Факултет политичких наука, Београд, 2010, стр. 11-48.
- Павловић Душан, „Рационалност и политика: један могући начин извођења концепта политике“, *Политичке перспективе*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду – Факултет политичких знаности Универзитета у Загребу – Удружење за политичке науке Србије, Београд, 2011, бр. 2, стр. 63-89.
- Програм Савеза самосталних синдиката Србије*, Београд, 2010.
- Програмска платформа УГС НЕЗАВИСНОСТ*, Београд, 2011.
- Стојиљковић Зоран, „Синдикати и политика“, у зборнику: *Синдикати Србије – од сукоба ка сарадњи* (приредио: Срећко Михаиловић), Центар за социјалне и демократске студије – Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2001, стр. 11-22.
- Стојиљковић Зоран, *Огледи из политичке социологије савременог друштва*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Стојиљковић Зоран, „Партнерством до демократских промена – или осам питања о изгледима за конструисање моћи запослених и синдиката“, у зборнику: *Синдикати у медијима* (приредио: Срећко Михаиловић), Центар за развој синдикализма – Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2012, стр. 127-150.
- Хауард Марк, *Слабост цивилног друштва у посткомунистичкој Европи*, Грађанске иницијативе, Београд, 2008.
- Careja Romana, “Are trade unions effective accounting actors“, *South-East Europe Review for Labour and Social Affairs*, Issue: 4/2007, стр. 83-106.
- Drakopoulos Stavros A., Katselidis Ioannis, “The Development of Trade Union theory and Mainstream Economic Methodology”, *MPRA Paper No. 39239*, Internet, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/39239/1/MPRA_paper_39239.pdf, 10/04/2015.
- Ebbinghouse Bernhard, “The Siamese Twins: Citizenship, Cleavage formation, and Party-Union Relations in Western Europe“, *International Review of Social History* 40, Supplement 3, 1995, стр. 51-89.
- Frege Carola, Kelly Richard, “Union Revitalization Strategies in Comparative Perspective”, *European Journal of Industrial Relations*, Volume 9, Number 1, 2003, стр. 7-24.
- Hall Peter, Soskice Davide, *Varieties of capitalism: The Institutional foundations of comparative advantages*, Oxford University Press, New York, 2001.
- Hyman Richard, Gumbrell-McCormick Rebecca, “Trade unions, politics and parties: is a new configuration possible?“, *Transfer: European Review of Labour and Research*, 16(3), 2010, стр. 315-331.

Kaufman Bruce E., "The Early Institutionalists on Industrial Democracy and Union Democracy", *Journal of Labour Research*, Volume XXI, Number 2, 2000, стр. 189-209.

Streeck Wolfgang, "The Sociology of Labour Markets and Trade Unions", in: *The Handbook of Economic Sociology* (eds. Neil J. Smelser, Richard Swedberg), Princeton University Press, New York, 2005, стр. 254-283.

Aleksandar Milosavljevic, Predrag Terzic

POLITICAL FUNCTION OF TRADE UNIONS: THEORETICAL BASIS AND PRACTICAL DIMENSIONS

Resume

The main thesis of this paper is that the unions are focused on politics to a great extent and their political function, taken from theoretical and practical point of view and understood in the broadest sense, plays an important role in the regulation of the relationship with the political system. Relying on the reference and theoretical literature, argumentation supporting the previously stated position proceeds from the neo-populist approach in thematizing of the relationship between the modern society and the state, as well as the empirical fact that the unions are one of the most important organizations of civil society. The political function of the unions and the state is complementary to other union functions. The historical aspect of the union activities, theoretically shaped by the institutional economists, also gives a lot of argumentative evidence that the unions at the beginning of their operation presented both economic and political actors. The influence of the politics on the formation of the syndicalism, especially in the West European countries, is relevant as well. The contribution of the unions to the development of democracy is in correlation with their current capacities to strengthen and consolidate this order, which also brings them to a close relationship with politics. The efficiency and practical operationalization of the political function of the unions are conditioned with historical heritage as well as institutional configuration of current political context and the current constellation of political power. Available models of political influence represent the achievements of the past development of the relationship between the unions and political parties and political system as a whole, whose applicability depends on the capacity of the unions and institutional context of their operation. The unions in Serbia in their documents recognize the importance of making an impact on the process of creating and adopting official policies. At the same time,

they are incapable to achieve this goal, apart from chosen model of political influence.

The summary: modern union which is perceived in the light of democratic pluralistic political theory, represents a legitimate political actor. Its total potentials to realize its political function are determined by the performances of achieved development as well as current constellation of political power in the society and the following institutional design.

Keywords: union, politics, function, system, process

* Овај рад је примљен 26. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. маја 2017. године.